

Tadeusz Marszał*

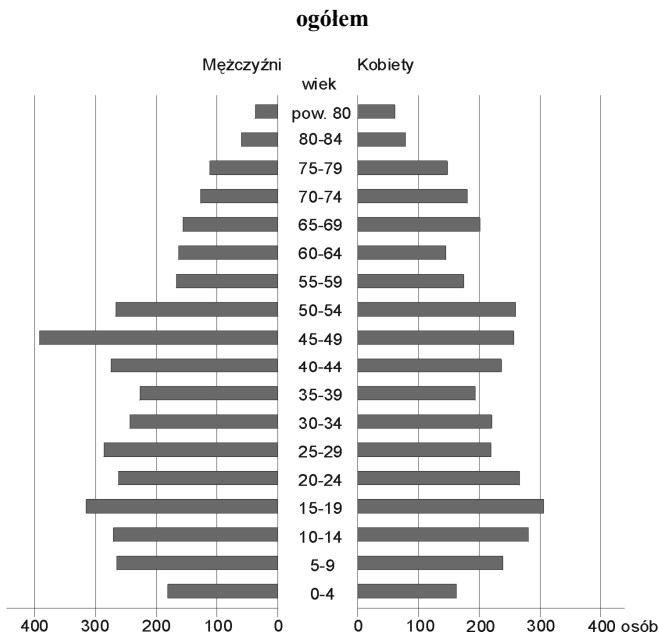
LUDNOŚĆ MIASTA I GMINY SZADEK W ŚWIETLE WYNIKÓW NARODOWEGO SPISU POWSZECHNEGO 2002

Przeprowadzony w 2002 r. Narodowy Spis Powszechny swym zakresem obejmował szereg zagadnień dotyczących problematyki ludnościowej, takich jak rozmieszczenie i przemieszczenia (migracje), charakterystyka demograficzna (wg płci i wieku) i społeczna (m.in. wg poziomu wykształcenia), a także aktywność ekonomiczna. Zebrane zostały również informacje dotyczące gospodarstw domowych, ich wielkości i składu oraz źródeł utrzymania. Wyniki spisu w formie zbiorczej dla poszczególnych gmin województw łódzkiego zostały opublikowane w połowie 2003 r. w wydawnictwie Urzędu Statystycznego w Łodzi jako *Podstawowe informacje ze spisów powszechnych*. I właśnie te dane, zestawione i przetworzone przez autora niniejszego artykułu, dają podstawę do prezentacji ogólnego obrazu struktury społeczno-demograficznej miasta i gminy Szadek. Szczególna uwaga została zwrócona na różnice występujące między miastem i terenami wiejskimi. Celem tego przeglądowego opracowania nie jest szczegółowa analiza stanu i uwarunkowań sytuacji ludnościowej gminy, a jedynie zasygnalizowanie pewnych najbardziej znaczących cech demograficznych regionu szadkowskiego. Stąd też jako formę prezentacji materiału badawczego wybrano zestawienia tabelaryczne (bądź graficzne) wraz z krótkimi komentarzami.

* Prof. dr hab. Tadeusz Marszał jest kierownikiem Katedry Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej UŁ

Struktura demograficzna (wiek i płeć)

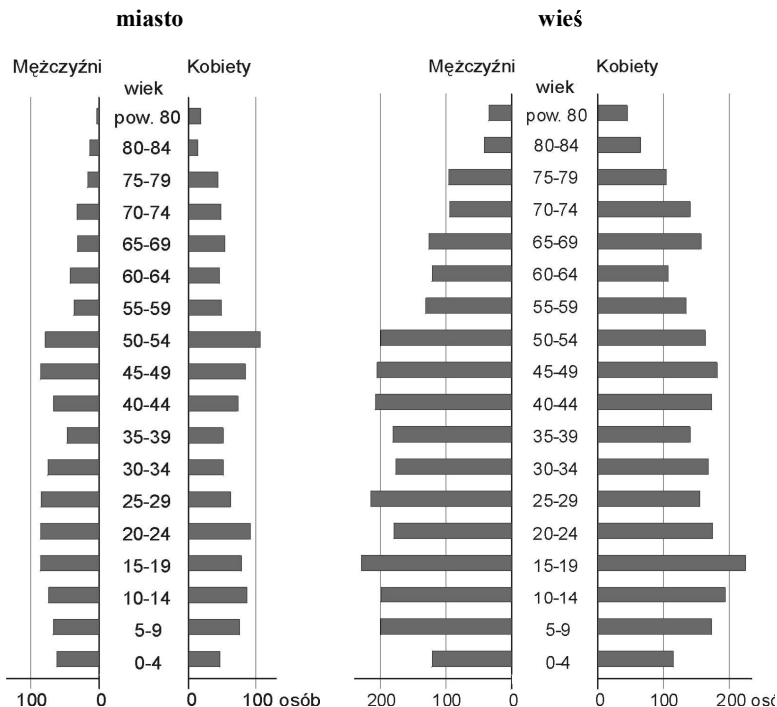
Ogółem gminę Szadek w 2002 r. zamieszkiwało 7448 osób, w tym 2098 w mieście i 5350 na terenach wiejskich¹. Najliczniej reprezentowane grupy wiekowe to dzieci i młodzież w wieku 10–24 lat (22,8% ogólnej liczby ludności) oraz osoby w wieku 45–54 lat (14,7% ogólnej liczby ludności). Niekorzystna jest mała liczebność najmłodszych dzieci w wieku do 4 lat – zaledwie 4,6% ogólnej liczby ludności, przy czym wskaźnik ten liczony dla samych terenów wiejskich jest jeszcze niższy – 4,4%. Nieco ponad 3% ludności liczy 80 i więcej lat. Struktura wiekowa ludności wiejskiej jest znacznie mniej korzystna niż ludności miasta, na co składa się także większy odsetek ludności starszej (rys. 1 i 2).

Rys. 1. Struktura demograficzna ludności w gminie Szadek w 2002 r.

Źródło: opracowanie własne.

¹ Wszystkie osoby były narodowości polskiej, używające w domu wyłącznie języka polskiego – w tym kontekście warto przypomnieć, iż przed drugą wojną światową na terenie gminy zamieszkiwało wiele osób narodowości niemieckiej i żydowskiej, a także pojedyncze osoby innych narodowości.

Rys. 2. Struktura demograficzna ludności w mieście i na wsi w gminie Szadek w 2002 r.

Źródło: opracowanie własne.

Wśród mieszkańców gminy większość stanowią osoby w wieku produkcyjnym (4346 osób) – średnio na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 71 osób w wieku nieprodukcyjnym. Porównanie wsi z miastem wskazuje na korzystniejszą, także z ekonomicznego punktu widzenia, strukturę demograficzną w mieście niż na wsi, gdzie udział osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym jest nieco wyższy. O ile w mieście na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 65 osób w wieku nieprodukcyjnym, to na wsi wskaźnik ten wynosi już 74. Porównanie struktury wieku wg płci pozwala zauważyć znacznie większy udział grupy w wieku produkcyjnym w przypadku mężczyzn aniżeli kobiet (tab. 1).

Tabela 1. Struktura ludności w gminie Szadek wg ekonomicznych grup wieku* w 2002 r.

Wiek	Gmina ogółem	Miasto	Wieś
Przedprodukcyjny	23,8	24,1	23,7
Produkcyjny	58,3	60,7	57,4
Poprodukcyjny	17,9	15,2	18,9
Ogółem	100,0	100,0	100,0

* Wiek przedprodukcyjny obejmuje osoby w przedziale wiekowym 0–17 lat; wiek produkcyjny mężczyzn w przedziale 18–64 lata i kobiet w przedziale 18–59 lat; wiek poprodukcyjny mężczyzn od 65 lat i więcej oraz kobiet od 60 lat i więcej

Źródło: opracowanie własne.

Struktura płci w gminie jest zrównoważona – na 100 mężczyzn przypada zaledwie 101 kobiet. Ten wskaźnik jest jednak dość różny w przypadku miasta i wsi, o ile w Szadku rysuje się wyraźna nadwyżka kobiet (107 kobiet na 100 mężczyzn), to na terenach wiejskich zaznaczał się ich niedobór (97 kobiet na 100 mężczyzn). Także w poszczególnych grupach wiekowych struktura wg płci pozostaje zmienna. Szczególnie silna nadwyżka kobiet jest charakterystyczna dla najstarszych grup wiekowych, powyżej 65 roku życia (tab. 2).

Tabela 2. Współczynnik feminizacji (liczba kobiet na 100 mężczyzn) wg grup wiekowych w gminie Szadek w 2002 r.

Wiek	Gmina ogółem	Miasto	Wieś
Razem	101	111	97
0–4	90	77	96
5–9	94	110	88
10–14	104	118	99
15–19	97	90	99
20–24	102	106	99
25–29	80	86	77
30–34	95	80	101
35–39	89	130	78
40–44	89	107	84
45–49	91	98	89
50–54	101	134	87
55–59	110	132	104
60–64	95	112	89
65–69	134	166	126

Tabela 2. c. d.

70–74	149	145	150
75–79	132	269	109
80–84	146	100	161
85 i więcej	168	600	129

Źródło: opracowanie własne.

Stan cywilny

Wśród 6035 mieszkańców gminy, liczących 15 lat i więcej, blisko 60% to osoby zamężne. Różnice w strukturze ludności wg stanu cywilnego między miastem a wsią są bardzo niewielkie – w mieście nieco większy jest jedynie odsetek wdów i wdowców oraz osób rozwiedzionych. Natomiast charakterystyczne są istotne rozbieżności w podziale wg płci – znacznie większy odsetek kawalerów niż pańien z jednej strony oraz wdów niż wdowców z drugiej strony (tab. 3). Taka struktura jest symptomatyczna dla polskiej wsi, gdzie na terenach rolniczych zaznacza się niedobór młodych kobiet.

Tabela 3. Struktura ludności (pow. 14 roku życia) w gminie Szadek wg stanu cywilnego w 2002 r. (%)

Stan cywilny	Gmina ogółem			Miasto	Wieś
	ogółem	mężczyźni	kobiety		
Kawaler/panna	28,3	34,9	21,7	27,8	28,5
Żonaty/zamężna	58,7	59,1	58,4	58,0	59,0
Wdowiec/wdowa	10,6	3,3	17,7	10,9	10,4
Rozwiedziony	2,4	2,7	2,1	3,3	2,1
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Wykształcenie

Struktura wykształcenia ludności w gminie Szadek jest niekorzystna, zaledwie 206 osób wśród 6247 liczących ponad 12 lat legitymuje się wykształceniem wyższym, natomiast aż 381 nie ukończyło szkoły podstawowej. Sytuacja ta wygląda nieco lepiej w samym Szadku, ale poziom wykształcenia ludności wiejskiej gminy jest już znacznie niższy (tab. 4). Warto zauważyć, że pomimo znaczącego odsetka osób bez pełnego wykształcenia podstawowego, poziom edukacji kobiet w gminie szadkowskiej jest

znacznie lepszy niż mężczyźni (wyższe bądź policealne wykształcenie posiadają 232 kobiety, podczas gdy liczba mężczyzn z podobnym wykształceniem sięga zaledwie 100).

Zebrane w trakcie spisu dane potwierdzają oczekiwaną tendencję wzrostu poziomu wykształcenia w młodszych grupach ludności – blisko 2/3 osób z wykształceniem mniej niż podstawowym to osoby liczące więcej niż 65 lat, natomiast na grupę wiekową 20–39 lat przypada 57% zbioru osób legitymujących się wykształceniem wyższym.

Tabela 4. Struktura ludności (pow. 12 roku życia) w gminie Szadek wg wykształcenia w 2002 r. (%)

Poziom wykształcenia	Gmina ogółem			Miasto	Wieś
	ogółem	mężczyźni	kobiety		
Wyższe	3,3	2,3	4,2	5,8	2,3
Policealne	2,0	0,9	3,1	3,4	1,5
Średnie	20,4	18,2	22,6	26,8	18,0
Podstawowe	68,2	73,8	62,6	61,1	70,9
Niepełne podstawowe i bez wykształcenia	6,1	4,8	7,4	3,0	7,3
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Okres zamieszkiwania

Blisko 2/3 mieszkańców gminy to ludność autochtoniczna, pozostająca w aktualnym miejscu zamieszkania od urodzenia. Różnice między miastem a wsią w tym zakresie są niewielkie – wskaźnik zasiedlenia ludności jest jedynie nieznacznie wyższy dla wsi. Dane zawarte w tab. 5 wskazują natomiast, iż większy jest udział kobiet wśród ludności napływowej niż mężczyzn, na co złożyły się procesy migracyjne zachodzące przed 1990 r.

Tabela 5. Struktura ludności w gminie Szadek wg okresu zamieszkiwania w 2002 r. (%)

Okres zamieszkiwania	Gmina ogółem			Miasto	Wieś
	ogółem	mężczyźni	kobiety		
Od urodzenia	65,5	70,8	60,4	64,4	66,0
Osiedlenie przed 1989 r.	22,7	17,4	27,8	24,5	21,9
Osiedlenie po 1988 r.	11,8	11,8	11,8	11,0	12,1
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Źródła utrzymania

Podstawą utrzymania dla ponad 1/3 mieszkańców gminy są źródła niezarobkowe (emerytury i renty). Z kolei blisko 1/3 ludności utrzymuje się z pracy najemnej, a 1/4 z pracy we własnym gospodarstwie rolnym. Zaledwie co 20 mieszkańców utrzymuje się z pracy na własny rachunek poza sektorem rolnictwa. Struktura źródeł utrzymania, co naturalne, znacznie różni się w mieście i na wsi, ale tylko w przypadku pracy najemnej (znacznie więcej osób w mieście) i pracy we własnym gospodarstwie rolnym (znacznie więcej osób na wsi). Natomiast odsetek osób utrzymujących się z rent i emerytur jest bardzo zbliżony (tab. 6).

Tabela 6. Struktura ludności w gminie Szadek wg głównego źródła utrzymania w 2002 r. (%)

Źródło utrzymania	Gmina ogółem			Miasto	Wieś
	ogółem	mężczyźni	kobiety		
Praca najemna	31,9	32,5	31,3	42,8	27,7
Praca na rachunek własny poza rolnictwem	4,9	5,4	4,4	6,6	4,1
Praca na rachunek własny w gospodarstwie rolnym	25,4	28,5	22,3	11,7	30,8
Renta, emerytura	37,8	33,6	42,0	38,9	37,4
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Taki obraz niewątpliwie świadczy o małej przedsiębiorczości społeczności szadkowskiej, a w konsekwencji niskich dochodach zwłaszcza w sytuacji tak powszechnego korzystania ze świadczeń społecznych jako głównego źródła dochodów.

Wielkość i struktura gospodarstw domowych

W gminie Szadek funkcjonują 2483 gospodarstwa domowe. Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym wynosi 2,95, przy czym wskaźnik ten jest znacznie niższy w mieście (2,76) niż na wsi (3,03).

Tabela 7. Struktura gospodarstw domowych w gminie Szadek wg liczby osób w gospodarstwie w 2002 r. (%)

Liczba osób	Gmina ogółem	Miasto	Wieś
1	22,3	25,2	21,1
2	24,1	24,8	23,8
3	17,2	18,3	16,7
4	18,9	19,1	18,8
5 i więcej	17,5	12,6	19,6
Razem	100,0	100,0	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Blisko połowa gospodarstw domowych to osoby samotne bądź bezdzietne małżeństwa. Gospodarstwa domowe, liczące więcej niż 4 osoby, są częściej spotykane na wsi, natomiast w mieście jest więcej gospodarstw domowych mniej licznych.

Wśród 1499 gospodarstw rodzinnych (rodzice i dzieci) nieco ponad 1/4 to rodziny bez dzieci, a ponad połowa posiada jedno lub dwoje dzieci.

Tabela 8. Struktura rodzin w gminie Szadek wg liczby dzieci (do lat 24 pozostających na utrzymaniu) w 2002 r. (%)

Liczba dzieci	Gmina ogółem	Miasto	Wieś
Brak	26,3	24,9	26,9
1	27,2	32,9	24,7
2	30,4	27,6	31,6
3	11,5	10,4	11,9
4 i więcej	4,7	4,2	5,0
Razem	100,0	100,0	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Przeciętna liczba dzieci pozostających na utrzymaniu jest nieco wyższa w rodzinach wiejskich (1,99) niż w rodzinach miejskich (1,86).

Aktywność ekonomiczna

Wskaźnik aktywności zawodowej ludności oraz wskaźnik zatrudnienia, uzależnione m.in. od struktur demograficznych ludności, w gminie Szadek wynoszą odpowiednio 56,2% i 47,0%, przy czym jak można się spodziewać wskaźniki te są znacznie wyższe w grupie mężczyzn niż w grupie kobiet (zwłaszcza wskaźnik aktywności zawodowej); natomiast niewiele różnią się w

przypadku miasta i wsi. Z kolei stopa bezrobocia sięgająca w całej gminie 16,4%, jest znacząco wyższa w mieście niż na wsi (tab. 9).

Tabela 9. Wybrane wskaźniki aktywności ekonomicznej ludności (w wieku pow. 14 lat) w gminie Szadek w 2002 r. (%)

Rodzaj wskaźnika	Gmina ogółem			Miasto	Wieś
	ogółem	mężczyźni	kobiety		
Wskaźnik aktywności zawodowej*	56,2	63,6	49,0	57,9	55,5
Wskaźnik zatrudnienia**	47,0	52,7	41,3	44,9	47,8
Stopa bezrobocia***	16,4	17,0	15,6	22,5	14,0

* Udział osób aktywnych zawodowo (pracujących i bezrobotnych) w liczbie ludności ogółem.

** Udział osób pracujących w liczbie ludności ogółem.

*** Udział osób bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo (pracujących i bezrobotnych).

Źródło: opracowanie własne.

Ogółem w gminie Szadek bez pracy pozostawały 554 osoby, wśród których większość (322 osoby) stanowili mężczyźni. W podziale na miasto i wieś więcej bezrobotnych było na terenach wiejskich (336 osób). Ponad połowa to osoby bezskutecznie poszukujące pracy przez okres dłuższy niż rok.

Tabela 10. Struktura bezrobotnych* w gminie Szadek wg okresu poszukiwania pracy w 2002 r. (%)

Okres pozostawania bez pracy	Gmina ogółem			Miasto	Wieś
	ogółem	mężczyźni	kobiety		
Do 3 miesięcy	12,4	13,3	11,1	11,2	13,3
4-12 miesięcy	35,3	34,5	36,4	30,7	38,2
Powyżej 12 miesięcy	52,3	52,2	52,4	58,1	48,5
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Osoby w wieku 15-74 lata, zdolne do podjęcia pracy i aktywnie poszukujące pracy, ale pozostające bez pracy.

Źródło: opracowanie własne.

Wnioski

Sytuację ludnościową w gminie szadkowskiej charakteryzuje:

- niekorzystna struktura wiekowa ludności, zwłaszcza na terenach wiejskich;
- zrównoważona struktura płci z nieznaczną przewagą liczby mężczyzn na wsi i kobiet w mieście; problemem pozostaje niedobór kobiet w młodszych grupach wiekowych, zwłaszcza na wsi, skutkiem tego jest duży odsetek kawalerów;
- niekorzystna struktura wykształcenia (w tym niewielki odsetek osób z wyższym wykształceniem), zwłaszcza ludności wiejskiej i mężczyzn;
- niekorzystna struktura źródeł utrzymania z bardzo znaczącym udziałem rent i emerytur jako źródła podstawowego;
- duża liczba osób samotnych i bezdzietnych małżeństw; wśród rodzin z dziećmi stosunkowo niewiele rodzin wielodzietnych (3 i więcej dzieci);
- trudna sytuacja na rynku pracy i związany z tym niski poziom zatrudnienia oraz wysoka stopa bezrobocia zwłaszcza wśród ludności miejskiej; ze społecznego punktu widzenia dużym zagrożeniem jest fakt, iż ponad połowa bezrobotnych pozostaje bez pracy od dłuższego czasu.